

de samenwerking van de Vlamingen te Brussel groter via de Vlaamse dag op de Expo 1958 en de campagne voor geen-talentelling.

Vanaf 1960 krijgt de Vlaamse strijd nieuwe perspectieven, meent De Witte. De C.V.P. keurt een program goed i.v.m. Vlaams-Waalse betrekkingen en een en ander resulteerde in het ostentatief terugsturen van de tweetalige tellingsformulieren (een verkapte talentelling) en leidde tot de eerste mars op Brussel.

In de behandeling van de „taalgrensperikelen” i.v.m. de vastlegging van de taalgrens springt de schrijver echter nogal luchtig om met de overheveling van Komen-Moeskroen naar de provincie Henegouwen. Tevergeefs heb ik naar enige argumentatie gezocht ten voordele van het behoud van dit gebied in West-Vlaanderen. Ik vrees dat schrijver, te zeer in beslag genomen door het Brusselse knelprobleem, een toch niet te verwaarlozen kwestie over het hoofd heeft gezien. In tegenstelling tot Karel de Witte ben ik niet zo entoesiast over de tweede mars op Brussel, waarin een handvol deelnemers alsnog tevergeefs de overheveling van Komen-Moeskroen hebben aangeklaagd. Zelfs veel betogende Vlamingen waren ter zake niet geïnformeerd - en helaas niet zij alleen. Ook een aantal voormannen waren van de feitelijke toestand niet op de hoogte. De Vlaamse pers heeft hierin geen faire rol gespeeld, omdat ze gewoonweg weigerde de voorstanders van het behoud van Komen-Moeskroen in West-Vlaanderen aan het woord te laten. Hierover helaas niets in dit boek.

Over Hertoginnedal en de taalwetten van 1963 wijdt de schrijver kleurrijk uit. Deze geschiedenis is te treurig om ze hier te herhalen. Wat ik bij De Witte zeer waardeer (in tegenstelling tot Herman Todts) is, dat hij zelden vooringenomen uitspraken doet en meestal alle partijen - zoals het een historicus past - aan het woord laat. De verkiezingen en de „blauwe vloedgolf” worden besproken, ook de standpunten van de Franstaligen worden weergegeven, zodat de lezer zich een oordeel kan vormen. Wanneer hij de meest recente gebeurtenissen (o.m. de vorming van de regering Van den Boeynants-De Clercq) bespreekt, wordt zijn onderneming steeds moeilijker, omdat alles nog te warm en te levendig is. Ondanks het feit dat hiervan nog geen afstand kon worden genomen, heeft hij de kernproblemen centraal weten te houden. En dat is een unieke verdienste.

Het zou verkeerd zijn van dit werk méér te eisen dan het wil bieden. De schrijver is in die zin in zijn opzet geslaagd dat hij een waaijer van gegevens, gebeurtenissen en feitjes tot een vlot en betrouwbaar verhaal heeft gemaakt. Het laatste woord is hiermee echter niet gezegd over Brussel, en het was ook de bedoeling niet. Aangezien dit werk leest als een boeiende reportage, hoop ik dat veel Vlamingen het nu ter hand zullen nemen. Want het is altijd treurig te moeten vaststellen hoe bitter weinig sommige flaminganten die marsjeren en kolporteren geïnformeerd zijn over de kern van de zaak waarvoor zij zich engageren. Hiermee bedoel ik niets onvriendelijks; ik wil alleen maar poneren dat wij er ons moeten op toeleggen om werkelijk te weten waarom het precies gaat, vooral te Brussel. Karel de Witte is erin geslaagd dit klaar en precies te formuleren en daarom werd „*Brussel, open stad*” een aktueel en geslaagd boek. Ook voor Noordnederlandse en buitenlandse lezers lijkt me dit boek zeer bruikbaar omdat het vanuit de aktualiteit en naar de toekomst werd geschreven.

Jozef Deleu

„*Brussel, open stad*”, door Karel de Witte, Uitgeverij Van In, Grote Markt, Lier (Antwerpen), 1967, 162 blz., 125 BF - f 9.

Hoffmann von Fallersleben und Flandern.

De studie van Peter H. Nelde over Hoffmann von Fallersleben en Vlaanderen verdient in het raam van dit tijdschrift de volle aandacht. Een paar feiten mogen dat duidelijker maken. De Duitse filoloog en dichter Hoffmann von Fallersleben (1798-1874) ondernam 8 reizen naar de Nederlanden, waarbij hij met de meest vooraanstaande filologen van Noord en Zuid in contact kwam en met de leidende figuren van de Vlaamse Beweging. Van verschillende werken uit onze Middelnederlandse letterkunde ontdekte hij een hs. en hij verzorgde de uitgave van een 12-delige reeks, de „*Horae Belgicae*”, gewijd aan de Middelnederlandse taal en letterkunde. Het moet ons dan ook niet verwonderen dat hij

lid werd van talloze letterkundige genootschappen in Noord en Zuid en zelfs erelid van het Comité Flamand de France.

In het geheel van het negentiende-eeuwse kulturele leven in Vlaanderen was hij meer als een interessant randverschijnsel; hij was een actief medespeler. In het geheel van de Duits-Vlaamse betrekkingen was Hoffmann von Fallersleben ongetwijfeld de belangrijkste figuur van zijn eeuw. Daarnaast zal dit boek bij ieder lezer in Vlaanderen ook een aantal vragen doen rijzen die verband houden met een recenter verleden in die betrekkingen. De lezer zal hier krachtlijnen willen zoeken die moeten uitlopen in de jaren vanaf 1914-18, meer in het bijzonder de periode 1940-45. Maar daarover verder.

Hoe boeiend de figuur van Hoffmann von Fallersleben voor ons ook mag zijn, de auteur van deze studie zal het zeker niet gemakkelijk gehad hebben. Ook al beperkte hij zich vooral tot Hoffmanns visie op Vlaanderen, Peter H. Nelde kon er niet buiten ook de komplekse persoonlijkheid die Hoffmann was te tekenen en er rekening mee te houden. En wat al tegenstrijdigheden staken er niet in het leven en het werk van deze vriend van Vlaanderen, dat mengsel van volbloed romantikus en wetenschapsmens! Hij die zijn Nederlandse en Vlaamse vrienden een tekort aan wetenschappelijke discipline verweet, aarzelde niet om een zonderlinge grap uit te halen door in een wetenschappelijke editie van oude Nederlandse liederen twee zelf gemaakte liederen in te lassen. Een zelfde kompleksiteit en tegenstrijdigheden in zijn verhouding tot Vlaanderen en de Vlaamse Beweging kunnen aangehaald worden. Zo lagen naast een niet te loochenen liefde voor Vlaanderen ook al eens bemoeizucht en persoonlijke ambities onder zijn optreden verscholen.

Het feitenmateriaal dat Peter H. Nelde hier verzamelde is boeiend en indrukwekkend. Dat belet niet dat het mij voorkomt dat hij moeilijk tot een zeer duidelijke konkluzie komt in verband met wat Hoffmann als „stamverwant" en „Deutsch" zag in Vlaanderen. Peter H. Neldes beste argument voor zijn stelling dat Hoffmann geen politieke oogmerken had, ligt voorlopig in Hoffmanns houding t.o.v. Vlaanderen op het einde van zijn leven.

M.i. zal Hoffmann von Fallerslebens verhouding tot Vlaanderen nog aan duidelijkheid kunnen winnen in een nog te schrijven algemene geschiedenis van de kulturele en politieke betrekkingen tussen Vlaanderen en Duitsland. In het kader daarvan zal uitgemaakt kunnen worden hoe Hoffmanns uitlatingen later geïnterpreteerd werden en in hoeverre ze verschillen van die van zijn latere landgenoten.

Dat laatste ligt natuurlijk buiten de opzet van Peter H. Neldes studie. Maar daarmee raken we weer een punt aan dat toch van groot belang is voor het geheel van de Duits-Vlaamse betrekkingen en voor de sterke vermindering ervan na 1945. We zouden het zo kunnen formuleren: vormden Hoffmann von Fallersleben en zijn tijdgenoten al een onbewuste aanloop tot de meer als verdachte belangstelling van Duitsland voor Vlaanderen in de eerste helft van de 20e eeuw? En waar raakten de kulturele en politieke oogmerken in elkaar verstrengeld? Als we eenmaal in het reine gekomen zijn met dat verleden, ligt wellicht de weg weer open voor een herleving van nauwere kulturele betrekkingen tussen Vlaanderen en Duitsland.

Tot besluit mogen we bij dit alles Hoffmann von Fallersleben zelf niet vergeten en loont het de moeite enkele facetten van zijn betekenis voor Vlaanderen en de Nederlanden uit Peter H. Neldes studie naar voren te brengen:

1. Hoffmann von Fallersleben heeft ontegensprekelijk een belangrijke bijdrage geleverd tot een beter begrip in Duitsland niet alleen voor de Nederlandse taal en letterkunde, maar ook voor de Vlaamse Beweging. Het kan interessant zijn hierbij te vermelden dat hij de Nederlandse taal en cultuur in Noord en Zuid wel degelijk als een geheel zag.
2. In de Nederlanden zelf betekende Hoffmanns optreden en zijn „*Horae Belgicae*" een belangrijke stimulans voor de studie van de Middelnederlandse taal en letterkunde.
3. Hoffmanns „*Loverkens*" (gedichten die hij in het Middelnederlands schreef) hebben een onbetwistbare invloed gehad op het Vlaamse letterkundige leven in de 19e eeuw.
4. Zijn optreden in Vlaanderen heeft geen aanwijsbare invloed gehad op het onmiddellijk verloop van de Vlaamse Beweging, maar het vormde wel een grote morele steun voor de flaminganten van zijn tijd.

Erik Vandewalle

Peter H. Nelde: „Flandern in der Sicht Hoffmanns von Fallersleben, Eine Untersuchung im Rahmen deutsch-flämischer Beziehungen im 19. Jahrhundert", Bibliotheca Belgica II, Oranje Verlag, Wilrijk, 1967, 244 Seiten, 10 Abbildungen, kartonniert, 21 DM, 260 BF, f 18,80.